

**PARDUBICKÝ ŠPITÁL (1737) 1744 - 1753
(rozbor účtů)**

Jan SCHWALLER

1. Úvod^{*)}

„V dávném středověku byly zřizovány po různých místech domy pro pocestné a lidi přesporní, které později proměnily se v útulky pro domácí chudinu, pro lidi sestárlé a nemocné. Domy tyto byly nazývány špitály, dle lat. jména hospital, což znamená místo pohostinství.“¹⁾ Takto popisuje vznik a funkci těchto institucí neboli „sociálních“ zařízení František Lašek.

V našem dalším studiu, ve kterém se budeme věnovat špitálu pardubickému, se pokusíme na základě dochovaných účtů, ovšem z období značně středověku již dosti vzdálenému, zda nám z jejich analýzy vyplyne podobný obraz. Cílem práce nebude ovšem jenom popis fungování pardubického špitálu ve výše zmíněném období, ale i snaha popsat jeho historii od počátků až do námi studovaného období. V závěru se pokusíme rovněž na základě prostudované literatury posoudit společné rysy těchto institucí v našich městech, popřípadě náznakově popsat specifika, zda-li nějaké objevíme, pardubického špitálu. Tato práce není jen hospodářskou studií daného materiálu, ale bude se snažit zachytit funkci i smysl charitativní péče tak, jak byla chápána a jak z prostudovaných pramenů vyplývá.

Snad každá monografie k dějinám našich měst²⁾ obsahuje část nebo oddíl, který se zabývá dějinami místního špitálu. Není zde prostor věno-

*) Tato práce vznikala v semináři PhDr. Z.Hojdy, Csc (katedra PVH na FF UK Praha) v l. 1994 - 1995, kterému tímto děkuji za nezčetné podněty a rady.

1) František Lašek, Středověký litomyšlský špitál, Od Trstenické stezky, XI, č. 6, 1931/32, s. 81-84.

2) K problematice regionálního dějepisectví hlavně v minulém a na počátku našeho století viz Petr Čornej, Geneze Nejedlého pojetí regionalistiky jako součástí kulturní historie, Muzeum a současnost 1978, s. 77-94.

vat se výčtu jednotlivých monografií. Z prostudované literatury je možné konstatovat, že dějiny každého špitálu jsou většinou nazírány pod stejným popisným úhlem, tj. vylíčením jeho založení, popř. jméno fundátora, dále popisem majetku atd.³⁾ Práce, které by se zabývaly i charitativními funkcemi těchto zařízení, popřípadě přímo popisovaly i léčebné postupy, je v naší dějepisné produkci poskrovnu.⁴⁾ V zahraničním dějepisném výzkumu z této oblasti je možno studovat takové práce, které se zabývají i popisem stravy chudých na základě nutričních hodnot jednotlivých položek stravy.⁵⁾

2. Pardubický špitál

Počátky pardubického špitálu jsou spojeny s érou, která se do dějin města zapsala velmi výrazně. Je to období, kdy Pardubice prožívaly do té doby svůj největší rozkvět. Epocha, kdy nejen město, ale i panství vlastnil významný moravský rod pánů z Pernštejna. Přesto ale nevíme, kdy přesně byl špitál založen. První zmínka o tom, že špitál již existuje pochází z 28. září roku 1510 z první verze závěti Viléma z Pernštejna. Jelikož ale v roce 1507 postihl Pardubice první velký požár, po kterém nastala velkopopulární pozdně gotická přestavba města, musel být někdy v tomto mezidobí špitál založen.⁶⁾

Již z první výše zmíněné zprávy si můžeme udělat velmi hrubý obraz o funkci této instituce v inkriminované době. Předně je zdůrazněno, že „jakož jsme udělali špitál nový v předměstí (Zelené předměstí - pozn. autora) u Pardubic, v kterýmžto špitáli pět chudých ustavičně chováno býti má na budoucí časy z panství našich.“⁷⁾ Zdůraznění počtu osob při-

3) Viz např. Jan Karel Hraše, Dějiny Náchoda I., Náchod 1895, 1995¹, s. 403-407. J. Solař, Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého, Praha 1870.

4) Ivana Firlová, Vznik a vývoj nemocnice v Praze na Františku v souvislosti s rozvojem medicínských poznatků a péče o nemocné ve světle dochovaných pramenů z let 1631-1714. (Studie z historicko-medicínské statistiky se zvl. zřetelem ke statistickým metodám v sociálním lékařství), 1987 (dipl. práce).

5) Robert Jütte, Die „Küche der Armen“ in der Frühen Neuzeit am Beispiel von Armenspeisungen in deutschen und westeuropäischen Städten, Tel Aviver Jahrbuch für deutsche Geschichte XVI/1987, s. 24-45.

6) K otázce vzniku špitálu viz Šebek, F. a kol.: Dějiny Pardubic I., Pardubice 1990, s. 105.

7) Archiv města Pardubic (dále AMPce), Všelijačij přípisové I., fol. 7b-9a. Dále je tento dokument v AČ XVII, č. 921, s. 136-137.

tomných ve špitále bude důležité i pro další výklad. Dále je vyčíslena suma z výnosu panství, kterou má být každý rok špitál dotován, neboli „na ty chudé ukázali jsme pětmečítma kop míšeňských platu každý rok.“⁸⁾ Ovšem o tuto instituci mělo spolupůsobit také město. Vrchním dohledem nad celým špitálem i nad městskými úředníky měl nadále mít panský úředník, který zde není ovšem přesně určen. V tomto dokumentu je také zmíněno, jak se má pečovat o stravu chovanců, neboli „což se chleba a piva do toho špitálu dotýče, to shůry nyní i na budoucí časy dáváno jim býti má, na každého chudého k obědu dva pecénky chleba, a k večeri tolikéž, a k tomu piva mira, kteráž již udělána jest.“⁹⁾ Na závěr je pamatováno také na výkaz celoroční funkce špitálu, která má být podávána vždy k sv. Havlu. Od tohoto data můžeme oficiálně počítat s účty, které se ale pro tuto dobu nezachovaly. Není rovněž zapomenuto ani na poslední potřeby zdejších chovanců, kteří mají být pohřbíváni k nově zřízenému kostelu sv. Jana Křtitele, kde byl pro tyto účely zřízen hřbitov.

Další zprávy o osudu špitálu jsou částečně kusé. Ještě z roku 1512, přesně z 18. června, nařizuje Vilém z Pernštejna, aby pardubičtí konšelé nepřijímali chovance do špitálu jen podle konfese, ale „také od nás i od budoucích pánuov a držiteluov pardubských v tom nemá se jim žádná překážka díti, což se kněží dávání dotýče k té faře a k tomu kostelíku...“¹⁰⁾

Do roku 1530 zvýšilo panství hotový plat ke špitálu na 30 kop grošů míšeňských.¹¹⁾ Kde k tomuto údaji Josef Sakař přišel se autorovi práce nepodařilo zjistit.

Roku 1549 byl prodán dům, ve kterém do té doby sídlil bratrský sbor, spolu s polnostmi, které k němu patřily, za 400 kop grošů míšeňských. Tak byl položen základ ke jmění špitálu, ze kterého, jak bude následně ukázáno, se stal významný fond k půjčování finančních prostředků a zároveň ke zvyšování peněžní hotovosti špitálu.¹²⁾

Se závěrem působení pernštejnského rodu na Pardubicku, se vyskytuje je listina Jaroslava z Pernštejna z 22. dubna 1554, který v podstatě doplňuje výše zmíněnou listinu Viléma z Pernštejna z roku 1510. Byl zvýšen počet chovanců ze současných 5 na 12. Tento počet byl po celou další

8) Tamtéž.

9) Tamtéž.

10) AMPce, Všelijačij přípisové I., fol. 9a-12b AČ XVII, č. 950, s. 154-158.

11) J. Sakař, Dějiny Pardubic nad Labem II., 2, s. 204.

12) Tamtéž, s. 206.

